

Рада Європи
Бюро міжетничних відносин Республіки Молдова

Переклад українською мовою

**Консультативний комітет з рамкової Конвенції про
захист прав національних меншин
Другі висновки по Молдові**

ухвалені 9 грудня 2004 р.

**Коментарі Республіки Молдова до других Висновків
Консультативного комітету Ради Європи
з Рамкової конвенції щодо захисту національних меншин
(квітень 2005 р.)**

**Резолюція Res CMN(2005)8
про імплементацію Республікою Молдова Рамкової конвенції щодо
захисту національних меншин**
Ухвалена Кабінетом Міністрів 7 грудня 2005 року
в рамках 950-ї зустрічі міністрів-представників

КИШИНІВ - 2006

Рада Європи

Страсбург, 9 грудня 2004 р.

ACFC/11(2004) 004E

**КОНСУЛЬТАТИВНИЙ КОМІТЕТ
З РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ
ПРО ЗАХИСТ ПРАВ
НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН**

ДРУГІ ВИСНОВКИ ПО МОЛДОВІ,
ухвалені 9 грудня 2004 р.

РЕЗЮМЕ

По ухваленні перших Висновків Консультативного Комітету в березні 2002 року та Резолюції Комітету Міністрів у січні 2003 року Молдова вжила заходів для поліпшення стану осіб, що належать до національних меншин, у різних галузях, пов'язаних із захистом їхньої культури, мови і традицій.

Однак до цих пір залишається невирішеною низка проблем, частина з котрих пов'язана з Придністровським конфліктом і труднощами, що виникають на шляху пошуку такого його розв'язання, яке б відповідало принципам територіальної цілісності та національного суверенітету Молдови.

Влада мусить приділяти більше уваги культурній різноманітності, міжетнічному характеру й якості освіти та навчання осіб, що належать до національних меншин. Представники адміністрації мають сприяти зростанню обсягу викладання низки предметів мовами національних меншин, поліпшенню якості викладання цих мов, а також забезпечити їхнє більш збалансоване використання в засобах масової інформації та в сфері адміністративного спілкування. Слід збільшити кількість представників національних меншин в органах державного та громадського управління з метою вирішення їхніх специфічних проблем.

Енергійніші заходи потрібно спрямувати на підтримку толерантності й діалогу між етносами, включаючи більш ефективний моніторинг у даному регіоні.

Продовжує викликати серйозну занепокоєність стан ромів, котрі до цих пір стикаються з дискримінацією, нерівноправним становищем в суспільстві й виключені з суспільно-політичного життя країни, особливо в сфері ухвалення найважливіших державних рішень. Потребуються енергійніші дії, спрямовані на поліпшення соціального, економічного та освітнього рівня ромів, а також на розширення їхньої участі в громадському житті.

ЗМІСТ

1. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

Процедура моніторингу

Застосування Рамкової конвенції в Придністров'ї

Сумісна законодавча база

Застосування законів на практиці

Збір даних

Толерантність і міжкультурний діалог

Становище ромів

Освіта

Використання мов національних меншин

Участь

11. КОМЕНТАРІ ДО ОКРЕМИХ СТАТЕЙ

Стаття 3 Рамкової конвенції

Стаття 4 Рамкової конвенції

Стаття 5 Рамкової конвенції

Стаття 6 Рамкової конвенції

Стаття 7 Рамкової конвенції

Стаття 8 Рамкової конвенції

Стаття 9 Рамкової конвенції

Стаття 10 Рамкової конвенції

Стаття 12 Рамкової конвенції

Стаття 14 Рамкової конвенції

Стаття 15 Рамкової конвенції

Стаття 18 Рамкової конвенції

111. ЗАКЛЮЧНІ ВИСНОВКИ

Позитивні зміни

Невирішені проблеми

Рекомендації

**КОНСУЛЬТАТИВНИЙ КОМІТЕТ
З РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ
НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН**

ДРУГІ ВИСНОВКИ ПО МОЛДОВІ

1. Консультативний комітет ухвалив дані висновки 9 грудня 2004 року відповідно до статті 26(1) Рамкової конвенції та правила 23 Резолюції (97)10 Комітету Міністрів. Дані висновки підготовлені на підставі інформації, що міститься в Державному звіті (тут і далі Державний звіт), отриманому 14 травня, та інших писемних джерел, а також на підставі інформації, зібраної Комітетом під час урядових і неурядових візитів до Кишинева, Комрата і Тараклії 12-15 жовтня 2004 року.
2. Розділ 1 даних Висновків Консультативного комітету містить основні висновки зі стрижневих положень щодо застосування Рамкової конвенції в Молдові. Ці ж положення більш детально викладені в постатейних висновках Розділу 11, що охоплюють ухвали Рамкової конвенції з окремих спірних питань, з яких Комітет має винести незалежне рішення.
3. Обидва розділи посилаються на висновки, зроблені під час першого циклу моніторингу Рамкової конвенції, і видрукувані в перших Висновках Консультативного комітету від 1 березня 2002 року й у відповідній Резолюції Комітету Міністрів від 15 січня 2003 року.
4. Розділ 111 містить заключні зауваження, котрі можуть бути взяті за основу до наступних висновків, та Рекомендації Комітету Міністрів по Молдові.
5. Консультативний комітет сподівається на продовження діалогу між офіційними особами і представниками національних меншин, а також з усіма іншими державними і громадськими діячами, зацікавленими у втіленні Рамкової конвенції. З метою досягнення більшої прозорості і доступності процесу запровадження Рамкової конвенції, Комітет нагально рекомендує представити дані Висновки широкій громадськості негайно по їх отриманні.

I. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

Процедура моніторингу

6. Молдова продемонструвала конструктивний підхід до організації моніторингу за виконанням Рамкової конвенції. У республіці провели семінар з оцінки виявлених фактів та розробки подальшого плану дій. У семінарі взяли участь представники національних меншин і Консультативного комітету. Особливу вдовolenість у національних меншин викликало те, що до семінару всі документи, які стосувалися процедури моніторингу (Висновки Консультативного комітету; Коментарі Уряду; Резолюція Комітету Міністрів) було перекладено мовами національних меншин.¹ Доказом того, що Молдова є активним партнером у справі захисту національних меншин, як на урядовому рівні, так і на рівні громадянського суспільства, і продовжує приділяти цим проблемам пильну увагу, стали інші семінари, присвячені проблемам національних меншин, у тому числі й Пакту стабільності в Південно-Східній Європі.
7. Очевидно, що в процесі підготовки Державного звіту влада консультувалася з представниками національних меншин, втім, вона не провела заключного обговорення його змісту. Деякі представники національних меншин вважають, що зв'язок з урядом був недостатнім, внаслідок чого Державний звіт не повністю відбиває їхні сподівання. На майбутнє молдовська влада й представники національних меншин мають заснувати більш відкриті й тісні стосунки і спільно домагатися відповідного віддзеркалення поглядів усіх учасників процедури моніторингу Рамкової конвенції.

Застосування Рамкової конвенції в Придністров'ї

8. При підготовці даних Висновків увага Консультативного комітету була зосереджена на діях молдовської влади щодо застосування Рамкової конвенції на територіях, що знаходяться під її безпосереднім контролем. Водночас, Комітет відзначає, що вирішення Придністровської проблеми є першочерговим завданням молдовського уряду і що від її вирішення залежить процес внутрішнього діалогу і досягнення примирення з таких важливих питань, як зміцнення молдовської державності, національної самобутності та мови.

---

¹ Болгарську, гагаузьку, циганську, російську, українську.

9. З огляду на наявні обставини, моніторинг щодо застосування Рамкової конвенції на територіях, непідконтрольних молдовському уряду, залишається досить проблематичним. Особливо належить відзначити зусилля молдовських урядових і неурядових організацій, спрямовані на установлення контактів з представниками громадянського суспільства Придністров'я, і там, де це можливо, залучання їх до заходів, націлених на установлення терпимості й міжкультурного порозуміння.
10. Комітет вважає, що всі сторони, учасники переговорного процесу, мусять зайняти відкриту, конструктивну позицію і негайно ухвалити справедливе й довготермінове рішення. Однією з умов такого рішення є дотримання принципів Рамкової конвенції, які гарантують захист осіб, що належать до національних меншин, на всій території Республіки Молдова.
11. Консультативний комітет з особливою тривогою відзначає труднощі, які виникли нещодавно в Придністров'ї у зв'язку з використанням латинської графіки в молдовських школах. Як частина міжнародної організації, яка вже висловила своє ставлення з даного питання, Консультативний комітет вважає, що становище учнів, їхніх родин і вчителів, утягнених у конфлікт, є абсолютно неприйнятним, тому що в тому, що стосується мови, вони фактично знаходяться в меншості на території Придністров'я. Ситуація ускладнюється тим, що діти не лише позбавлені права отримувати освіту рідною мовою і цим самим зберігати свою самобутність, але й втягнені в конфлікт, вихід із якого знаходиться виключно в політичній площині.
12. Хоч більшість учнів приступила до занять без істотних затримок, ситуація в школах залишається нестабільною й викликає серйозні побоювання. Тимчасова реєстрація² двох молдовських шкіл "владою" самопроголошеної Придністровської республіки не вирішила основної проблеми, яка і призвела до виникнення напруги. Обидві сторони мусять якомога швидше знайти кардинальне рішення, котре б відповідало міжнародним стандартам, у тому числі і принципам Рамкової конвенції, й дозволило б цим школам нормально функціонувати, зберігаючи мовну й культурну самобутність школярів у межах навчального процесу.

Спільна законодавча база

13. Консультативний комітет відзначав, що Молдова, згідно з рекомендаціями перших Висновків, вжила заходів щодо забезпечення виконання органічного Закону про права осіб, що належать до

---

² Школи зареєстровані як заклади з навчанням іноземними мовами.

національних меншин, і правовий статус їхніх організацій³ (тут і далі Закон про права осіб, що належать до національних меншин), ухваленого в серпні 2001 року. У грудні 2003 року правова база щодо захисту національних меншин доповнилася Законом про затвердження національної політики Республіки Молдова, який надав чинності основним напрямкам національної політики Республіки Молдова (тут і далі Закон про національну політику). Цей документ є юридичним актом особливого політичного значення, котрим органи публічної влади зобов'язані керуватися у своїй діяльності по зміцненню молдовської державності й національної самобутності. У жовтні 2003 року Парламент затвердив Національний план дій в галузі прав людини на 2004-2008 роки, який також передбачає окремі заходи⁴ щодо захисту національних меншин. Останнім часом внаслідок тісного співробітництва з Радою Європи була розроблена низка законів та законопроектів, що стосуються захисту прав національних меншин.⁵ Консультативний комітет наполегливо рекомендує владі при внесенні змін до законодавства приділяти більш пильну увагу мовним та іншим проблемам національних меншин і ухвалювати рішення відповідно до принципів Рамкової конвенції.

Дотримання законів на практиці

14. Консультативний комітет відзначає, що дотримання законів на практиці залишається головною проблемою в Молдові, і в цьому сенсі закони щодо захисту національних меншин є винятком. Комітет констатує, що в цілому правова база, спрямована на захист національних меншин, відповідає основним європейським і міжнародним стандартам. Водночас, як свідчать представники національних меншин, на місцях влада порушує терміни запровадження в життя законів у галузях освіти, розвитку національних культур та участі осіб, що належать до національних меншин, у громадському житті. Незважаючи на соціально-економічну кризу, що охопила країну і, безумовно, негативно впливає на ситуацію, Комітет рекомендує представникам влади в центрі й на місцях виявляти політичну рішучість і мобілізувати всі приступні засоби для забезпечення гарантій, передбачених Конституцією й законодавством, в ділянці виконання законів про національні меншини.

---

³ Акт № 382 від 28 серпня 2001 року, який набрав чинності 4 вересня 2001р.

⁴ Окремі з цих заходів стосуються майбутньої ратифікації Молдовою Європейської Хартії з регіональних мов і мов національних меншин.

⁵ Закон про свободу совісті й віросповідання; Закон про освіту; нова редакція закону про політичні партії та громадсько-політичні організації; поправки до Закону про друк і Закону про громадську радіомовленневу компанію "Телерадіо-Молдова".

Збір даних

15. У жовтні 2004 року в Молдові організували і провели перший з моменту проголошення незалежності перепис населення. Останній перепис проводився 15 років тому, 1989 року. Експерти визнали, що цей захід дасть змогу з'ясувати реальну картину етнічного складу сучасного молдовського суспільства, що, в свою чергу, позитивно відіб'ється на розвитку політики та схвалюваних заходах щодо виконання Рамкової конвенції в Молдові. Комітет відзначає, що по обробці й аналізу даних перепису населення молдовська влада має вжити заходів щодо безумовного дотримання прав осіб, що належать до національних меншин, на конфіденційність персональних даних, закріпленого в статті 3 Рамкової конвенції й гарантованого міжнародними стандартами.

Толерантність і міжетнічний діалог

16. Комітет позитивно оцінив загальну атмосферу терпимості та взаємоповаги в молдовському суспільстві, в якому офіційні особи демонструють готовність брати участь в діалозі і прагнуть до міжетнічної злагоди. Водночас, Комітет пропонує провести додатковий моніторинг, щоб отримати дані про реальний рівень дискримінації за національною ознакою у випадках проявів нетерпимості. З метою поглиблення міжетнічного діалогу й боротьби з проявами нетерпимості, особливо стосовно таких уразливих груп, як роми й представники нетрадиційних релігійних громад, Комітет пропонує широко інформувати громадськість, зокрема поліцію, суди і засоби масової інформації, про подібні випадки. Пояснювальна робота з даного питання має ефективно провадитись у галузі освіти та в засобах масової інформації.

17. Комітет відзначає деякі позитивні зміни в роботі засобів масової інформації й водночас звертає їхню увагу на незадовільне висвітлення відмінностей і взаємостосунків між етнічними групами. Комітет вважає, що причиною цього є те, що засоби масової інформації до цього часу розділені за мовним принципом.

Становище ромів

18. Комітет висловлює заклопотаність тим, що чимало ромів, що мешкають у Молдові, до цього часу знаходяться у важкому становищі. Комітет вважає, що з боку влади потрібні енергійніші заходи для поліпшення умов життя ромів, їх працевлаштування, освіти й інтеграції в громадське життя країни. Консультативний

комітет констатує, що заходи, вжиті молдовським урядом за останні роки, є недостатніми, і рекомендує представникам в центрі й на місцях зайняти більш тверду позицію щодо узгодження дій і забезпечення додаткового фінансування відповідних галузей, щоб реально допомогти ромам покласти край ізоляції і відокремленості, в якій вони опинилися сьогодні.

Освіта

19. Консультативний комітет визнає, що в цілому молдовське законодавство щодо прав на освіту для осіб, що належать до національних меншин, відповідає міжнародним стандартам. Однак якість застосування цього закону на практиці залишається незадовільною. Додаткові заходи потрібні для підвищення якості підготовки вчителів, розробки підручників мовами національних меншин та інших навчальних посібників для вивчення мов національних меншин на всіх рівнях освіти. Комітет відзначає, що більш пильну увагу слід приділяти полікультурному та міжетнічному наповненню навчального процесу, особливо якості викладання державної мови особам, що належать до національних меншин. Комітет звертає увагу влади на якість освіти ромів і вважає, що вони знаходяться в найбільш невідповідному стані в цьому сенсі.

Використання мов національних меншин

20. Консультативний комітет згоден з представниками політичних і громадських організацій, котрі вказують на потребу модернізації Закону про функціонування мов, ухваленого 1989 року, який прийшов у протиріччя з сучасним статусом незалежної Республіки Молдова. Питання про мову є наріжним каменем у процесі розбудови Молдовської держави і визначені її національної самобутності. З іншого боку, Комітет розуміє, що в умовах багатонаціональної держави питання про мову – болісне й делікатне питання. Найменша ініціатива в цій ділянці загрожує перерости в політичну напругу й призвести до серйозних суперечностей. Декілька спроб внести зміни щодо статусу російської мови це наочно підтверджують. Тому Комітет згоден з політикою держави, яка зберігає статус quo в даному питанні з метою збереження досягнутої з такими труднощами стабільності.
21. Як би не розвивалися події, Комітет вважає однозначно необхідним дотримуватися принципів Рамкової конвенції й залучати представників національних меншин до пошуків рішень у цій галузі. На думку Комітету, це єдиний шлях, який гарантує задоволення

потреб усіх національних меншин, що мешкають на території Молдови, зважаючи на їхні особливості.

22. Комітет відзначає вдовolenість національних меншин наданими їм можливостями користуватися своєю рідною мовою в різних сферах життєдіяльності й зазначає необхідність подальшого розширення сфери використання їхніх мов у засобах масової інформації, освіти й у відносинах з органами публічного управління. Особливу увагу слід приділити українській мові та мовам нечисленних громад, включно ромів.

Участь

23. Комітет відзначає загальну вдовolenість осіб, що належать до національних меншин, ступенем їхньої участі в громадському житті країни. Втім, Консультативний комітет рекомендує владі не зупинятися на досягнутому і продовжувати діяти в напрямку ефективного залучення представників національних меншин до вирішення питань, які зачіпають їхні інтереси, на рівні консультацій та шляхом збільшення кількості осіб, що належать до національних меншин, у державних структурах. Особливу увагу в цьому питанні слід приділити нечисленным народам, зокрема ромам, які певною мірою залишаються вилученими з громадсько-економічного життя країни й процесу ухвалення рішень.

II. КОМЕНТАРІ ДО ОКРЕМИХ СТАТЕЙ РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ

СТАТТЯ 3

Критерій громадянства у визначенні терміна “національна меншина”

Висновки першого моніторингу

24. У своїх перших висновках Консультативний комітет рекомендував включити критерій громадянства, який міститься в молдовському законодавстві, у визначення поняття “національна меншина”. Комітет звернув увагу молдовської влади на наявність правових і процесуальних труднощів, з котрими стикаються іноземні громадяни (від 4 до 5 тисяч), що мешкають на території Молдови декілька років, намагаючись отримати молдовське підданство.

Сучасний стан

а) Позитивні зміни

25. Комітет віддає належне діям молдовської влади щодо підтримки діалогу з особами іноземного походження незалежно від того, отримали вони громадянство Республіки Молдова, чи ні. Експерти позитивно оцінили те, що іноземні громадяни взяли участь у дискусіях, організованих Консультативним комітетом під час візиту до Молдови, а молдовська влада, щоб полегшити процедуру натуралізації, внесла зміни до законодавства⁶ Республіки Молдова.

б) Невирішені проблеми

26. Незважаючи на деякі позитивні зміни, особи іноземного походження, які мешкають на території Молдови більше десяти років, продовжують стикатися з певними труднощами при отриманні молдовського громадянства. На думку Комітету, це відбувається через відсутність двосторонніх угод щодо подвійного громадянства з країнами їхнього походження.

Рекомендації

---

⁶ Закон № 232-XV від 5 червня 2003 року; поправки до Закону №1024-XIУ від 2 червня 2000 р. про громадянство Республіки Молдова.

27.3 метою якнайшвидшої інтеграції іноземців у молдовське суспільство Комітет рекомендує відповідним органам ужити більш рішучих заходів для спрощення процедури отримання молдовського громадянства, що, в свою чергу, забезпечить їм гарантію правового захисту в рамках Конвенції.

28. Консультативний комітет вважає, що існує реальна можливість приєднання осіб без молдовського громадянства до Рамкової конвенції на підставі її окремих статей, і пропонує провести консультації з усіма зацікавленими сторонами.

Збір даних

Висновки першого моніторингу

29. Щоб отримати дані про реальний етнічний склад населення республіки, Консультативний комітет у перших Висновках рекомендував молдовській владі організувати новий перепис населення.

Сучасний стан

а) Позитивні зміни

30. Проведення в жовтні 2004 року перепису населення Республіки Молдова викликало схвалення Комітету. Експерти визнали, що це позитивно відіб'ється на розвитку політики та схвалюваних заходах щодо виконання Рамкової конвенції. Комітет схвалює те, що міжнародні спостерігачі, у тому числі й представники Ради Європи, здійснювали моніторинг за переписом населення. Позитивно відзначено намір влади опрацювати й видрукувати його результати 2005 року.

31. Експерти позитивно оцінили те, що учасники перепису могли відповідати на питання про національність за бажанням, що питальник не містив переліку етнічних груп. Цим самим забезпечувалася свобода у визначенні власної етнічної приналежності. Це ж саме можна сказати і про питання про мову, яке складалося з трьох частин (рідна мова; мова, котрою найчастіше користуєшся; знання інших мов) і не пропонувало заздалегідь заготовленого списку. Анкети перепису були складені державною й російською мовами. Однак слід звернути увагу на висновки, зроблені міжнародними спостерігачами в Пленарній доповіді, де вони відзначають, що питання про національність і мову нерідко перетворювалися на особливо чутливі й викликали безлад і плутанину. Спостерігачі також відзначили, що, хоча в більшості випадків опитувані

відповідали на ці питання спонтанно, в деяких регіонах переписувачі намагалися впливати на їхній вибір, виправляючи самоідентифікацію “румун” на “молдован”.

32. Комітет відзначає, що неурядові організації виступили з критикою на адресу влади й засобів масової інформації з приводу недостатньої підготовленості населення до перепису. Вони вважають, що мешканцям республіки не пояснили на потрібному рівні всю її важливість і значення, не пояснили, як проходитиме процедура перепису, і не попередили населення про питання, яких слід було очікувати від переписувачів. Внаслідок цього подекуди спостерігалися деяка невпевненість і страх серед населення, особливо щодо можливого спотворення їхніх заяв переписувачами.

33. Міжнародні спостерігачі вважають, що, незважаючи на зазначені недоліки, в цілому перепис населення Республіки Молдова пройшов успішно. Вони зазначають необхідність своєчасної обробки даних і негайного оголошення результатів опитування про етнічну приналежність.

Рекомендації

34. Консультативний комітет звертає увагу молдовської влади на ту обставину, що інформація про національність і мову є строго конфіденційною та що по тому, як отримані дані будуть оброблені і поширені, вони підпадають під захист Статті 3 Рамкової конвенції й інших міжнародних стандартів щодо збору персональних даних. Тому молдовська влада має гарантувати, що по оприлюдненню дані перепису населення не використовуватимуться в негожих політичних цілях.

СТАТТЯ 4 РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ

Дії, спрямовані на боротьбу з дискримінацією

Висновки першого моніторингу

35. У своїх перших Висновках Консультативний комітет звертав увагу на те, що офіційна статистика занижує дані про дискримінацію за національною ознакою, й закликав удосконалити критерії оцінки ситуації з даного питання. Зокрема, Парламентським адвокатам було запропоновано більше уваги приділяти розробці документів, пов'язаних із захистом національних меншин.

Сучасний стан

а) Позитивні зміни

36. Консультативний комітет відзначає, що кількість позовів про порушення прав національних меншин до всіх інстанцій, включно і до Парламентських адвокатів, залишається незначним.

б) Невирішені проблеми

37. Європейська комісія проти расизму й нетерпимості⁷ в своїй другій Доповіді по Молдові і Консультативний комітет відзначають, що влада до цього часу не має вірогідних даних про економічний і соціальний стан осіб, що належать до національних меншин. Комітет звертає увагу влади, що, за даними з різних джерел, значна частина ромів до цих пір стикається з серйозними проблемами в різних сферах, у тому числі й з дискримінацією (див. Становище ромів).

38. Консультативний комітет пропонує Колегії Парламентських адвокатів надати докази та обґрунтування того, що відносно невелика кількість позовів на їхню адресу відбиває реальний стан справ. Парламентські адвокати мусять ширше інформувати населення, особливо ромів, про свої можливості у справі боротьби з дискримінацією. Комітет схвалює намічені зміни до Закону про Парламентських адвокатів і вважає, що це зробить його значно дієвішим і позитивно позначиться на інтересах національних меншин.

39. Крім того, Консультативний комітет звертає увагу влади на перешкоди, з якими стикаються неурядові організації у своїй роботі по захисту прав людини та боротьбі з дискримінацією.

Рекомендації

40. Комітет рекомендує владі вжити рішучих дій для з'ясування об'єктивної картини дотримання принципів відмови від дискримінації і повної рівності всіх національних меншин.

41. Комітет пропонує прискорити процес удосконалення правової бази щодо діяльності Парламентських адвокатів, активізувати на практиці широке інформування населення про існуючі механізми захисту від дискримінації, у тому числі й того, що неурядові організації можуть

---

⁷ Європейська комісія проти расизму й нетерпимості, Друга Доповідь по Молдові від 28 червня 2002 року CRI(2003) 6.

представляти інтереси жертв дискримінації, як окремих осіб, так і етнічних груп, перед Колегією Парламентських адвокатів.

42. Комітет відзначає, що для захисту прав національних меншин необхідно створити умови для вільної діяльності неурядових організацій у Молдові й надавати їм всебічної підтримки.

Становище ромів

Висновки першого моніторингу

43. У своїх перших Висновках Консультативний комітет закликав владу Молдови знайти вирішення серйозних проблем, з якими стикаються роми: соціально-економічні труднощі, суспільна ізоляція та дискримінація.

Сучасний стан

а) Позитивні зміни

44. Консультативний комітет позитивно оцінює зусилля влади, спрямовані на поліпшення становища ромів. Як відзначено в Державному звіті, ромам надана фінансова допомога в організації освіти, охорони здоров'я, будівництва житла тощо.

б) Невирішені проблеми

45. Консультативний комітет вважає, що ухвалена 2001 року Урядова програма з інтеграції ромів не дала вагомих результатів. Значна частина ромського населення Молдови продовжує стикатися з повсякденними труднощами в усіх ключових галузях життя. В окремих сільських місцевостях вони значною мірою залишаються ізольованими в своїх поселеннях, віддалених від решти населених пунктів та економічних центрів. У цих поселеннях відсутні опалення, водопостачання, електрика й не дотримуються елементарні санітарні норми. Експерти звертають увагу на високий рівень безробіття серед ромів і, як наслідок цього, низькі матеріальні доходи, проблеми з житлом, високий рівень захворюваності, обмежений доступ до соціальних послуг; усе це посилюється повною відсутністю або ж надто обмеженою допомогою з боку місцевої влади. В галузі освіти відзначається ізольованість дітей ромів внаслідок їх географічної віддаленості від загальноосвітніх шкіл, високий рівень безграмотності, повна відсутність чи незначний доступ до навчання взагалі, і рідною мовою зокрема. Це ж саме стосується доступу

до судових інстанцій та участі в громадському житті (див. також коментарі до ст. 5, 6, 12, 14 та 15).

46. Консультативний комітет відзначає, що, хоч країна взагалі переживає важку соціально-економічну кризу, ромі опинилися в найнесприятливішому стані соціальної ізоляції та відокремленості. Вони частіше, ніж інші національні меншини, стають жертвами передсудів і стереотипів, поширюваних засобами масової інформації. В деяких районах відзначаються дискримінаційні дії щодо ромів, в окремих випадках – з боку правоохоронних органів (див. також коментарі до ст. 6).

47. За сприяння Ради Європи організовано консультації з представниками ромів щодо ухвалення стратегії доповнення й розвитку Урядової програми інтеграції ромів. З цією метою створено групу парламентарів, до якої увійшли представники різних організацій ромів, і яка стане головним партнером Уряду в переговорному процесі і вноситиме пропозиції від імені ромів. Комітет відзначає, що державні органи, продемонструвавши готовність і відкритість до переговорного процесу, заблокували розробку стратегії, зволівши працювати над окремими положеннями Програми 2001.

Рекомендації

48. Консультативний комітет закликає центральні й місцеві органи влади у співробітництві з Радою Європи докласти зусиль для поліпшення соціально-економічного становища ромів.

СТАТТЯ 5 РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ

Підтримка культур національних меншин

Висновки першого моніторингу

49. У своїх перших Висновках Консультативний комітет рекомендував владі всебічно підтримувати ініціативи національних меншин, особливо нечисленних груп, спрямовані на збереження й розвиток їхніх національних культур і самобутності, залучаючи їхніх представників до переговорного процесу з даного питання.

Сучасний стан

а) Позитивні зміни

50. Комітет із задоволенням відзначає зусилля центральної, регіональної та місцевої влади щодо підтримки численних культурних заходів національних меншин, їхніх культурних закладів (культурних центрів, музеїв, театрів, бібліотек), художніх колективів та видання літератури мовами меншин. Важливо підкреслити, що ці заходи не носять характеру відокремленості, а, навпаки, викликають підвищений інтерес як з боку меншин, так і з боку мажоритарного населення. Комітет вважає за необхідне відзначити, що для Молдови двостороннє співробітництво є гарною можливістю консолідувати підтримку національних меншин у сфері культури і що влада намагається використати потенціал співробітництва зі спорідненими країнами з метою заповнення нестачі внутрішніх національних ресурсів (див. також коментар до ст. 18).

51. Консультативний комітет задоволений інформацією, отриманою від Міністерства культури, про те, що артистична діяльність ромів має істотну підтримку й цінується населенням. Те, що історія і культура ромів протягом останніх років є предметом академічних досліджень спеціалізованого відділу Інституту міжетнічних досліджень Академії наук Республіки Молдова, відзначається, як позитивне досягнення. Можна тільки сподіватися, що це позитивно відіб'ється на розвії шкільництва і взагалі на ставленні суспільства до осіб, що належать до даної національної меншини, як тепер, так і в майбутньому.

б) Невирішені проблеми

52. Хоча представники національних меншин загалом позитивно ставляться до правових гарантій уряду в галузі культури, вони відзначають окремі випадки незадовільного виконання цих законів, особливо на місцевому рівні. Зокрема, українці вважають, що з боку держави відсутня тверда політична воля щодо збереження й розвитку їхньої культури, мови і традицій. Вони зазначають, що, незважаючи на те, що вони є найчисленнішою етнічною меншиною на території Молдови, їхні культурні організації отримують зовсім незначну допомогу від держави. У свою чергу, гагаузи, позитивно оцінюючи дії влади, спрямовані на розвиток їхньої національної культури, вважають, що на додаток до окремих акцій, потрібно розробити механізми довготермінової й постійної підтримки з боку держави культур національних меншин. Болгари констатують поживлення державної підтримки за останні роки.

53. Гагаузи, мешканці Кишинева, бажали б відкрити свій власний культурний центр у столиці.

54. Водночас представники ромів звернулися до Уряду з проханням відкрити культурно-просвітній центр у Кишиневі. Незважаючи на вжиті Урядом заходи, спрямовані на підтримку їхньої художньої діяльності, роми вважають їх недостатніми, особливо з огляду на те, що цей народ не має спорідненої держави компактного мешкання ромів.

Рекомендації

55. Консультативний комітет вважає, що Молдова має адекватно підтримувати будь-які ініціативи, спрямовані на збереження й розвиток культур національних меншин. Уряду належить провадити більш виважену, чітку й послідовну політику, спрямовану на підтримку культури, мови та традицій українського народу. З особливою увагою потрібно вивчити всі вимоги, висловлені щодо відкриття культурних центрів національних меншин, особливо специфічні запити ромів.

СТАТТЯ 6 РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ

Дії влади, спрямовані на установлення толерантності та міжетнічного взаєморозуміння

Висновки першого моніторингу

56. Позитивно оцінивши загальну атмосферу терпимості та взаємоповаги в молдовському суспільстві, Комітет висловив заклопотаність відсутністю спільної мови між більшістю, що розмовляє державною (молдовською) мовою, та російськомовним населенням Республіки. Комітет рекомендував владі і надалі провадити політику установлення атмосфери толерантності та продовжити міжкультурний діалог з питань внесення змін до мовної політики і програми з історії з тим, щоб уникнути непотрібної напруги в суспільстві.

Сучасний стан

а) Позитивні зміни

57. Комітет із задоволенням відзначає, що, хоча певні труднощі залишаються, напруга в суспільстві спала, а загальний рівень толерантності серед населення значно зріс. Ідеї взаєморозуміння на міжкультурному рівні, досягнення гармонії в суспільстві, згуртованості й стабільності молдовської державності стали однаково пріоритетними як для владних структур, так і для представників етнічних груп.

58. Незважаючи на те, що загострилися обставини в Придністров'ї у зв'язку з проблемою молдовських шкіл, які користуються латинською графікою, Комітет оцінив, як похвальні, зусилля молдовської влади з розблокування ситуації, віддаючи належне ініціативам з боку представників громадянського суспільства та окремих державних структур (до прикладу, Департаменту міжетнічних відносин), а також молдовських засобів масової інформації щодо проведення конструктивного діалогу з неурядовими організаціями Придністров'я та їх залучення до акцій, спрямованих на підтримку міжетнічного діалогу та взаєморозуміння. У цьому контексті особливо було відзначено солідарність національних меншин Молдови з дітьми та їхніми родинами з Придністров'я в їхніх зусиллях щодо реалізації своїх прав у галузі освіти.

б) Невирішені проблеми

59. Комітет відзначає, що, незважаючи на позитивні зрушення, молдовське суспільство залишається розділеним за мовним принципом, зокрема і з питань визначення молдовської національної та державної самобутності в цілому. Хоча підхід до цих питань за останні роки став більш виваженим, все ж наявні прояви нетерпимості, підтримувані, а інколи й роздмухані засобами масової інформації.

60. Як на думку Комітету, питання Придністров'я продовжує викликати особливу заклопотаність, тому що цей конфлікт суттєво позначається на всіх процесах усього молдовського суспільства, як політичних, так і інших, включно і на толерантності, міжетнічному співробітництві, стабільності країни, її територіальній цілісності і національному суверенітеті.

61. Комітет відзначає, що окремі прояви нетерпимості досі мають місце в молдовському суспільстві, особливо це стосується таких уразливих груп, як роми та нетрадиційні релігійні громади.

Рекомендації

62. Комітет вважає, що з метою збереження та зміцнення соціальної згуртованості в країні, молдовська влада повинна продовжувати курс на розвиток взаємоповаги, міжетнічного розуміння і співробітництва між різними етнічними і мовними групами і робити все можливе задля усунення бар'єрів між ними. У цьому контексті необхідно підвищити роль освіти, засобів масової інформації та культури. Енергійніше

належить вести діалог щодо інтеграції осіб, що належать до ромської меншини та нетрадиційних релігійних громад.

63. Щодо Придністровського питання, то треба прагнути до досягнення мирного, довготермінового врегулювання конфлікту шляхом відкритого і конструктивного діалогу, що ґрунтується на міжетнічному розумінні.

Роль засобів масової інформації

Висновки першого моніторингу

64. У своїх перших висновках Консультативний комітет зазначав потребу створення умов для незалежної діяльності засобів масової інформації безвідносно до мови мовлення і незалежно від спрямування їхньої діяльності та піднесення їх ролі в справі установалення толерантності й міжетнічного розуміння.

Сучасний стан

а) Позитивні зміни

65. Позитивної оцінки експертів набули зусилля професіоналів з галузі засобів масової інформації щодо їх реального внеску у просування толерантності й міжетнічної згоди, особливо проект, відкритий Центром незалежної журналістики навесні 2004 року. З метою здійснення моніторингу з питань підтримки культурного розмаїття і діалогу в провідних засобах масової інформації журналісти різних національностей, що мешкають в різних регіонах країни, створили мережу для підготовки двомовних публікацій (державною і російською мовами). За підтримки міжнародних організацій аналогічним чином нещодавно засновано інформаційний форум для спільного діалогу (“Етнофорум”), котрий дає змогу різним етнічним групам заповнити прогалини в цьому напрямку. Це полягає, зокрема, у створенні інтерактивної двомовної Webсторінки, відкритої для міжетнічного спілкування, і в підготовці низки телевізійних програм з цих самих питань з метою їх поширення на каналах громадського телебачення.

б) Невирішені питання

66. Консультативний комітет звертає увагу на серйозні недоліки щодо висвітлення основним потоком засобів масової інформації розмаїття міжетнічних стосунків і державно вагомих рішень. Аналіз передач засобів масової інформації дозволяє дійти висновку, що окремі випуски

часто й густо не виправдано політизовані й небезсторонні і демонструють упередження та стереотипи як щодо національних меншин, так і стосовно мажоритарного населення. До недоліків, що негативно впливають на прояви терпимості і міжетнічного взаєморозуміння, належить віднести відсутність плюралізму, альтернативної думки, виваженості і різноманітності провідних засобів масової інформації.

Рекомендації

67. Комітет зазначає потребу піднесення позитивної ролі ЗМІ, як засобу спілкування й інтеграції в суспільстві, незалежно від їх положення в комунікативному просторі і мови віщання. Особливу увагу слід приділити професійній етиці журналістів і піднесенню їхньої свідомості щодо прав людини й поваги до міжетнічної різноманітності. Разом з Радою Європи влада Молдови має гарантувати створення необхідних умов для незалежної плюралістичної діяльності ЗМІ, включно і для громадської компанії мовлення “Теле-радіо Молдова”.

Політика і конфлікти на етнічному ґрунті

Сучасний стан

Невирішені проблеми

68. За інформацією Уряду, він не має в своєму розпорядженні свідчень про випадки загроз, прояви ворожнечі, дискримінаційні чи навіть жорстокі дії щодо представників етнічних груп. Проте Комітет відзначає, що представники правоохоронних органів часто-густо демонструють відсутність розуміння осіб, що належать до національних меншин, чимало з яких живуть у важких умовах. Неурядові джерела наводять випадки дискримінаційного ставлення з боку поліції⁸ до осіб ромської національності, хоча офіційних позовів з цього приводу не зареєстровано. Ці самі джерела наводять приклади насильницької і навіть жорстокої поведінки з боку офіцерів поліції щодо ромів, включно жінок і дітей.

69. Роми залишаються об’єктом дискримінації в судах, через те що поліція і судові інстанції вельми неохоче розслідують і виносять справедливий вирок, якщо злочин по відношенню до ромів доведено, особливо, якщо цей злочин здійснено офіцером поліції.

---

⁸ До прикладу, неурядові джерела відзначають, що цигани підлягали процедурі перевірки документів в той час, коли вони займалися роздрібною торгівлею – одним із основних джерел прибутків.

70. Відзначено випадки безпідставних арештів і затримання ромів та іноземних громадян, а також випадки жорстокого ставлення до них в ув'язненні.

71. Комітет вважає, що молдовська влада мусить ужити необхідних заходів для запобігання подібної поведінки представників правоохоронних органів як у центрі, так і на місцях. Належить усіляко сприяти запровадженню в поліцейську практику європейських стандартів у галузі прав людини. У зв'язку з цим, Комітет підтримує намічені зміни до Кодексу поліцейської етики й надання йому сили законодавчого акту.

Рекомендації

72. Комітет відзначає, що через відсутність надійних статистичних даних надто важко дати оцінку кількості вмотивованих проявів нетерпимості і ворожнечі. У зв'язку з цим, Молдова мусить ужити рішучих заходів щодо організації моніторингу стану в цій сфері. Щодо розслідування зареєстрованих випадків, то з боку молдовської влади необхідні гарантії дотримання норм процедури нагляду як з боку поліції, так і з боку незалежних організацій. Усі сторони процесу мають бути впевнені, що всі необхідні процесуальні дії проведено і вжито адекватних санкцій.

73. Водночас, належить усіляко підтримувати повагу прав людини і терпиме ставлення до національних меншин, особливо ромів, з боку поліції, працівників судових інстанцій, преси тощо.

СТАТТЯ 7 РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ

Правові межі діяльності політичних партій

Висновки першого моніторингу

74. У своїх перших висновках Консультативний комітет рекомендував владі вивчити правові межі діяльності політичних партій⁹ щодо вільної участі в партійному русі осіб, що належать до національних меншин, і захисту їхніх інтересів.

Сучасний стан

а) Позитивні зміни

---

⁹ Закон про політичні партії і громадсько-політичні організації (17 вересня 1991 р.), виправлений і доповнений 19 жовтня 1993 (№ 1615-X!!) та 30 вересня 1998 р. (№ 146-X!У).

75. Консультативний комітет із задоволенням відзначає активізацію діалогу з Радою Європи на рівні правової експертизи молдовського законодавства щодо політичних партій і громадсько-політичного руху, виборчого кодексу та інших споріднених законів, зокрема, що стосується врахування зауважень, зроблених Комітетом під час першого моніторингу виконання Рамкової конвенції.

б) Невирішені проблеми

76. Комітет відзначає, що, незважаючи на тісне співробітництво з Радою Європи в ділянці приведення молдовського законодавства у відповідність з європейськими стандартами, жодне з очікуваних рішень не винесено на порядок денний молдовського Парламенту.

Рекомендації

77. Комітет вважає, що по ухваленні нового закону про політичні партії молдовська влада має гарантувати особам, що належать до національних меншин, свободу політичних об'єднань згідно зі Статтею 7 Рамкової конвенції (див. також коментарі до ст. 15).

СТАТТЯ 8 РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ

Свобода віросповідання і право на створення релігійних організацій

Сучасний стан

78. Представники мусульман Молдови (Духовна організація мусульман Молдови і Центральна духовна рада Мусульман) повідомили про труднощі, з якими вони зіткнулися кілька років тому під час реєстрації своєї релігії. У їхній доповіді відзначається, що, незважаючи на передбачену молдовським законодавством¹⁰ свободу релігійних організацій і відправляння культів у межах Закону і доповнень до нього, зроблених 2002 року і покликаних спростити процедуру реєстрації, на практиці прохання з цих питань гальмуються чиновниками без пояснення причин. У зв'язку з цим, 2002 року Центральна Духовна рада Мусульман подала позов на Департамент з питань релігії. Зараз він знаходиться в суді Молдови. Водночас, Духовна організація мусульман Молдови учинила позов до Європейського суду з прав людини. Тепер ця справа чекає на розгляд¹¹.

¹⁰ Див. ст. 31 Конституції і Основного закону Молдови, закон за № 1220-ХУ від 12 липня 2002 року, випр. і доп. Закон за № 979-Х11 від 24 березня 1992 року про культу.

¹¹ Див. Справа Духовної організації мусульман Молдови проти Молдови за № 1228/02.

79. Консультативний комітет відзначає, що ця справа розглядається молдовською владою з точки зору охорони громадського порядку й національної безпеки. Поліція пильно стежить за релігійними службами мусульманської громади, особливо в Кишиневі в приміщеннях благодійних організацій. Відзначено випадки ворожого ставлення з боку поліції (постійні перевірки посвідчень, тиск, залякування, накладання адміністративних штрафів). Представники МВС і поліції підкреслюють, що це стосується лише організаторів таких зборів, але ні в якому разі не простих членів громади. Виправдовуючи власні дії, вони посилаються на положення молдовського законодавства, котрі вимагають визнання державою релігій, релігійних організацій і їх функціонування.

80. У зв'язку з цим, у експертів Консультативного комітету виникає питання: чи немає протиріччя між статтею Закону (Ст. 1 згаданого Закону про культу)¹², котра дозволяє вільно відправляти релігійні культу як індивідуально, так і громадою, приватно чи публічно, та фактом визнання незаконним публічного відправлення культу на тій підставі, що організація не зареєстрована? На думку експертів, єдиною підставою для заборони діяльності релігійних організацій, необхідність якої підтверджується практикою, може бути загроза безпеці країни, громадському порядку і суспільній моралі, здоров'ю і порушенню прав і свобод представників інших релігійних конфесій.

Рекомендації

81. Молдова має вжити всіх необхідних правових та адміністративних заходів, що гарантують мусульманам, які належать до національних меншин, свободу віросповідання і право засновувати релігійні організації без безпідставних перешкод і дискримінації відповідно до Статті 8 Рамкової конвенції.

Про прохання татар розбудувати мусульманське кладовище

Висновки першого моніторингу

82. У своїх перших Висновках Консультативний комітет рекомендував владі знайти вирішення питання шляхом консультацій з представниками татарської громади, відшукати можливість і виділити громаді місце для розбудови мусульманського кладовища в Кишиневі.

Сучасний стан

---

¹² Див. схожу справу в Європейському суді з прав людини про свободу релігій, зокрема, Церква Бессарабської Метрополії проти Молдови, 13 грудня 2001 р. за № 45701/99.

Невирішені проблеми

83. Консультативний комітет звертає увагу влади, що, незважаючи на повторні запити татарської громади, кладовище до цього часу не побудовано, хоча мер Кишинєва й виступив нещодавно з пропозицією, татарська громада визнала її неприйнятною.

Рекомендації

84. Консультативний комітет пропонує розглянути запит татар Молдови ще раз і знайти рішення, прийнятне як для адміністрації міста, так і для татарської громади, й побудувати в Кишинєві мусульманське кладовище.

СТАТТЯ 9 РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ

Доступ національних меншин до засобів масової інформації

Висновки першого моніторингу

85. У своїх перших Висновках Консультативний комітет звернув увагу на необхідність забезпечення пропорційного доступу й присутності в засобах масової інформації осіб, що належать до національних меншин. Комітет рекомендував владі, особливо на місцях, заохочувати засоби масової інформації до використання мов національних меншин, особливо нечисленних груп, таких, як роми.

Сучасний стан

а) Позитивні зміни

86. Розвиток приватних електронних ЗМІ в Молдові відкрило нові можливості для вільного доступу національних меншин до потоку інформації й використання їхніх мов у даному контексті як на місцевому, так і на центральному рівнях. Із майже 150 приватних радіостанцій і телевізійних каналів п'ятнадцять транслюють програми, призначені для національних меншин, і, принаймні, декотрі з них роблять це їхніми мовами. Віщання цих каналів провадиться на територіях компактного мешкання деяких національних меншин: росіян і гагаузів (декілька приватних радіо- та телеканалів у Гагаузії нарівні з громадською компанією "Теле-радіо Гагаузія"); болгар (у Тараклії й Гагаузії); українців (у Кишинєві, Бельцях та в Єдинецькому районі); поляків (у Бельцях); ромів (у Сороках). Чимало представників національних меншин мають змогу переглядати й слухати програми зарубіжних

телевізійних і радіокомпаній (Росії, України), які ретранслюються в Молдові.

87. Громадське телебачення і радіо продовжують передавати по всій території Республіки програми на специфічні теми, призначені для національних меншин, їхніми мовами: українською, гагаузькою та болгарською – по 30 хвилин у тиждень; єврейською (ідиш) і ромською – по 30 хвилин у місяць. Громадські канали також випускають тридцятихвилинні передачі російською мовою двічі в місяць та щомісячні двомовні блоки передач молдовською та російською мовами. Комітет відзначає, що все це сприяє згуртованості представників різних національностей у межах єдиної держави. Ці програми випускають команди професіоналів, представників різних національних меншин, і всі телевізійні трансляції супроводжуються субтитрами державною мовою. Національні меншини представлені також у Національній раді Громадської радіо- і телевізійної компанії та в Раді з віщання.

88. Щодо друку та періодичних видань, то організації національних меншин видають українською, гагаузькою, болгарською та польською мовами, а гагаузи, євреї, азербайджанці та росіяни також російською мовою.

б) Невирішені проблеми

89. Відзначаючи безумовні досягнення щодо присутності українців і української мови в засобах масової інформації, Консультативний комітет звертає увагу влади на прохання української громади, які продовжують надходити на його адресу, з приводу збільшення кількості програм українською мовою, навіть і зовсім коротких (на 5-7 хвилин). Особливу увагу слід приділити цим питанням на місцевому рівні. Комітет відзначає, що, на думку офіційних осіб, ситуація щодо засобів масової інформації не є результатом відсутності політичної волі на місцях, а швидше випливає з проблем підготовки журналістів і забезпечення відповідного фінансування.

90. В цілому представники національних меншин вважають, що якість існуючих програм та обсяг віщання, що їм надається, не задовольняють їх потреби. Особливо це стосується нечисленних національних меншин: вірменів, білорусів, азербайджанців, татар, поляків, литовців та ін. Щодо друкованих видань, то їх кількість і якість залишає бажати кращого. Більшість цих видань фінансують приватні фонди, і виходять вони не регулярно, а то й зовсім перестають видаватися через відсутність фінансування.

91. Використання мов національних меншин до цих пір залежить від фінансування, політичних інтересів та професійного рівня журналістів, а державна та російська мови переважають у засобах масової інформації.

Рекомендації

92. Комітет вважає, що Молдова, як у центрі, так і на місцях, в межах своїх економічних можливостей повинна продовжувати стимулювати й розвивати ЗМІ різними мовами національних меншин. Особливу увагу слід приділити українцям і нечисленным громадам у підготовці журналістів і надання ефіру, тому що вони до цих пір вважають себе обділеними в цьому відношенні.

СТАТТЯ 10 РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ

Розвиток мовної політики

Висновки першого моніторингу

93. У своїх перших висновках Консультативний комітет констатував, що використання мов у Молдові регулювалося Законом, датованим 1989 роком, який ніяк не змінився з моменту проголошення незалежності. Владі було рекомендовано привести даний Закон у відповідність з положеннями Рамкової конвенції та з Законом про права осіб, що належать до національних меншин, від 2001 року.

Сучасний стан

а) Позитивні зміни

94. У процесі використання на практиці Закону про права осіб, що належать до національних меншин, Молдова внесла зміни до низки законів, що регламентують використання мов у деяких галузях соціально-економічного життя, щоб привести їх у відповідність із цим Законом. Таким чином, тепер юридичні особи мають право використовувати російську та/чи державну мову в документах, що стосуються цих галузей. Це, нарівні з іншими чинниками, сприятиме більш активній участі в соціально-економічному житті осіб, що належать до національних меншин.

95. Комітет схвалює зусилля молдовської влади, спрямовані на поліпшення якості викладання державної мови дорослим та усунення

існуючих раніше упереджень у середовищі державних службовців щодо молдовсько-російського білінгвізму.

б) Невирішені проблеми

96. Комітет відзначає, що, хоча мораторій на визнання більш високого статусу російської мови проголошено 2002 року, ставлення до питання про мови у політичних колах Молдови залишається небезперечним. Нарівні з цим було вжито певних заходів щодо оцінки мовної ситуації в країні і визнано потребу удосконалення чинного законодавства. Більш того, пропозиції щодо розвитку Комплексної державної програми функціонування мов, здається, уже розроблені й циркулюють на різних рівнях влади. Те, що на даний момент обговорення цих пропозицій відсувається, пояснюється складними політичними обставинами. Комітет вважає, що ця ситуація може бути пов'язана з очікуваною ратифікацією Європейської Хартії регіональних мов та мов національних меншин, котра також вимагає чіткої позиції з даних питань.

Рекомендації

97. Комітет вважає, що влада мусить забезпечити дотримання законів на практиці і, згідно з Рамковою конвенцією, створити умови для ефективного використання мов осіб, що належать до національних меншин. У цьому контексті владі необхідно зберігати виважений підхід до вирішення даного питання, зважаючи на особливу вразливість зацікавлених сторін у підході до мовної ситуації в Молдові (див. також коментар до ст.6).

Використання мов національних меншин у відносинах з адміністративними органами

Висновки першого моніторингу

98. У перших висновках Консультативний комітет рекомендував визначити цифровий поріг потреби використання мов національних меншин у спілкуванні з адміністративними органами.

Сучасний стан

Невирішені проблеми

99. З моменту оприлюднення своїх перших Висновків Комітет на відзначає ніяких нових кроків щодо вирішення даного питання.

100. Комітет помічає, що на практичному рівні у відносинах з органами влади російська мова використовується нарівні з державною достатньо широко, а мови національних меншин вживаються надто обмежено, або ж не використовуються зовсім. Представники національних меншин скаржаться, що органи влади часто використовують адміністративні бланки лише державною мовою і відповідають відвідувачам помолдовськи навіть тоді, коли запит зроблено іншою мовою. Представники української діаспори нещодавно проінформували експертів Комітету про щойно виниклу тенденцію в середовищі українців у спілкуванні з адміністративними органами віддавати перевагу українській мові.

Рекомендації

101. Консультативний комітет вважає, що влада мусить переглянути існуючий стан як з правової, так і з практичної точок зору. Він рекомендує вжити необхідних заходів, що гарантують виконання Статті 10, параграф 2 Рамкової конвенції, зважаючи на актуальні вимоги і в кооперації з усіма зацікавленими особами.

СТАТТЯ 12 РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ

Полікультурність як аспект освіти

Висновки першого моніторингу

102. У перших Висновках Консультативний комітет відзначав позитивне прагнення молдовської влади захистити національні меншини в галузі освіти і з задоволенням підкреслював, що, незважаючи на дуже обмежені засоби в цій сфері, влада виявила волю в справі розвитку полікультурного характеру шкільництва й культурного обміну між різними етнічними групами в освітньому процесі.

Сучасний стан

а) Позитивні зміни

103. Комітет відзначає, що в середній школі Республіки Молдова учні ознайомлюються з правами людини і поняттям толерантності на уроках з основ держави і права, а в ліцеї – з основними принципами права. З метою розвитку полікультурного характеру освіти і сприяння взаємному пізнанню культур, освітній центр видав підручник з літератури, до якого ввійшли твори письменників, представників різних етнічних громад, і

котрий, по апробації в 15 школах, буде представлено на затвердження Міністерства Просвіти молоді та спорту й рекомендовано для всіх шкіл Молдови.

104. Починаючи з 2002-2003 навчального року в навчальні плани початкової школи для національних меншин введено обов'язковий предмет "Історія, традиції та культура народу".¹³ Починаючи з 2003-2004 навчального року, цей предмет увійде до навчального плану гімназії з 5 по 9 класи.

105. З-поміж інших проектів, котрі стосуються національних меншин, Комітет відзначає дослідження з історії, культури та мови ромів, що провадяться в Інституті міжетнічних досліджень Академії наук Республіки Молдова (див. також коментарі до ст. 5). Водночас академічна громадськість звертає увагу на труднощі друкування і поширення монографій та колективних досліджень з проблематики ромів та інших національних меншин, що є наслідком відсутності матеріальних засобів і неадекватної підтримки з боку держави.

б) Невирішені проблеми

106. На думку Комітету, інформація про культуру, історію та традиції національних меншин залишається обмеженою в молдовських школах, а згадані ініціативи з'явилися нещодавно й потребують більш енергійних кроків та адекватних засобів для їх втілення.

Рекомендації

107. Щоб забезпечити необхідну якість викладання нових предметів, потрібно в короткий термін розробити й розповсюдити відповідні підручники, навчальні плани й методики та підготувати вчителів. У цьому сенсі двостороннє співробітництво й міжнародна підтримка дають змогу заповнити відсутність засобів на національному рівні.

108. Особливу увагу належить приділити тому, щоб віддзеркалити багатонаціональну природу молдовського суспільства в навчальних курсах і посібниках з інших предметів для всіх школярів, незалежно від того, належать вони до національних меншин чи до мажоритарного населення. Водночас, навчальний процес, художня творчість і культурно-масова робота в школах має носити полікультурний характер і сприяти

---

¹³ Предмет вивчає історію, культуру, традиції відповідної національної меншини: болгарів, гагаузів, росіян, українців та ін.

розвитку взаємної зацікавленості та діалогу, установленню тісних зв'язків між дітьми різних національностей.

Зміст підручників з історії

Висновки першого моніторингу

109. Зміни у викладанні історії, про які повідомив Уряд наприкінці 2001 року, викликали значну напругу в молдовському суспільстві в січні 2002 року. Щоб виправити ситуацію, навесні того ж року було оголошено мораторій щодо цих заходів. У своїх перших Висновках Консультативний комітет закликав до виваженого підходу у вирішенні цього надто делікатного питання і вважав за необхідне проконсультувати всі зацікавлені сторони.

Сучасний стан

а) Позитивні зміни

110. Починаючи з цього періоду, влада у співробітництві з Радою Європи розпочала розробку нових підручників, виявляючи намір відбити полікультурний підхід до предмета і зайняти більш виважену позицію щодо історії країни, і цим самим консолідувати своєрідну молдовську самобутність. Уряд сформував спеціальну комісію для розробки нового змісту і методології викладання в школі. За інформацією Консультативного комітету, робота над підручниками вже завершилася, і влада має намір запровадити їх в навчальний процес у 2005-2006 навчальному році.

б) Невирішені проблеми

111. Консультативний комітет відзначає, що, згідно з інформацією, яка надійшла на його адресу, міжкультурне наповнення використовуваних в школах Молдови підручників з історії відсутнє до цього часу, що змушує Комітет зробити висновок про потенційно суперечну можливість запровадження нових підручників.

Рекомендації

112. Спираючись на досвід Ради Європи у цьому питанні, молдовська влада має гарантувати, що нові підручники об'єктивно відбиватимуть історію країни і служитимуть зміцненню взаєморозуміння і толерантності. По запровадженні нового підходу до вивчення історії

влада мусить приділити максимум уваги, щоб укріпити єдність суспільства і діалог між етнічними групами.

Рівність можливостей доступу до освіти. Освіта дітей ромів

Висновки першого моніторингу

113. У своїх перших висновках Консультативний комітет рекомендував владі гарантувати, що всі національні меншини, включно нечисленні і ті, котрі не мають підтримки з боку країн походження, отримають рівні, як на їхню думку, можливості розвитку освітнього процесу. Комітет Міністрів у своїй Резолюції щодо виконання Рамкової конвенції Республікою Молдова підкреслював необхідність проведення консультацій з представниками національних меншин задля досягнення кращого розуміння їхніх потреб у галузі освіти.

Сучасний стан

а) Позитивні зміни

114. Влада продовжує докладати зусилля для поліпшення ситуації щодо рівних можливостей доступу до освіти для національних меншин, особливо в ділянці підготовки фахових учителів та розробки і видання підручників, включаючи і двостороннє співробітництво з країнами походження.

115. Влада стала більш схильною до турбот ромів і виступила з новими ініціативами щодо поліпшення ситуації в галузі освіти. Державний звіт свідчить, що центральні й місцеві органи влади вжили заходів, котрі містять безпосередню соціально-економічну допомогу родинам, уведення спеціальних квот на вступ до вищих навчальних закладів, що допоможе полегшити інтеграцію дітей ромів у систему освіти різних рівнів.

116. Консультативний комітет схвалює те, що в даний момент близько 40 ромів навчаються в університетах Республіки Молдова, і сподівається, що це поліпшить ситуацію в ділянці освіти ромів.

б) Невирішені проблеми

117. Представники національних меншин відзначають, що засоби, які виділяються на підготовку вчителів та підручників, до цих пір не відповідають їхнім потребам. Щодо підручників, то їх нестача – це проблема усієї системи освіти Молдови і всіх молдовських родин, через

те що батьки мусять сплачувати щорічну оренду комплекту підручників, що, в свою чергу, зважаючи на важкий матеріальний стан, для багатьох стає майже неподоланною проблемою.

118. Незважаючи на запроваджені заходи, роми продовжують стикатися з серйозними проблемами в галузі освіти. Важке матеріальне становище в родинах і школах, де відсутні мінімальні умови для занять і діти різного віку навчаються в одному класі часто-густо без підручників, повна ізоляція дітей ромів, коли вони мешкають у поселеннях, віддалених від інших населених пунктів, відсутність кваліфікованих учителів та інші чинники спричиняються до зневіри батьків в освіті. Відсутність підтримки на місцях призводить до того, що значна кількість дітей зовсім не відвідують школу, часто пропускають уроки і відстають, і як наслідок цього – високий рівень безграмотності серед ромського населення. Ці проблеми посилюють відокремленість ромів і зменшують їхні шанси на активну участь в економічному, політичному та культурному житті країни.

Рекомендації

119. Комітет вважає, що питання підготовки вчителів і підручників мають вирішуватися першочергово. Незважаючи на обмежені засоби, влада мусить ужити заходів у цьому напрямку, використовуючи можливості міжнародної допомоги.

120. Щодо ромів, то потрібно діяти рішуче й узгоджено з усіх напрямків - економіки, охорони здоров'я тощо, щоб вирішити питання докорінно і забезпечити дітям ромів доступ до повноцінної освіти. Потребуються заходи для піднесення свідомості як на рівні родини, так і навчального закладу, щоб якомога швидше інтегрувати дітей у шкільництво.

Викладання державної мови

Висновки першого моніторингу

121. У своїх перших Висновках Консультативний комітет указував на те, що рівень знань державної мови серед осіб, що належать до національних меншин, був низьким і зростав занадто повільно. Владі рекомендувалося продовжувати працювати в цьому напрямку.

Сучасний стан

а) Позитивні зміни

122. Вивчивши ситуацію, Республіка Молдова подвоїла зусилля щодо популяризації державної мови і підтримки вивчення її особами, що належать до національних меншин, у тому числі і через міжнародні програми по передачі досвіду та фінансової допомоги. Розроблені і видрукувані словники і підручники для дітей і дорослих, що належать до різних національних меншин, а також розроблені й запроваджені оригінальні методи викладання. Родини усвідомили важливість знання державної мови, як чинника єдності країни та умови успішної соціально-економічної інтеграції їхніх дітей у майбутньому. Цим, зокрема, пояснюється зростаюча кількість осіб, що належать до національних меншин, котрі обирають, як мову навчання, державну.

б) Невирішені проблеми

123. Незважаючи на позитивні зрушення, національні меншини відзначають низький рівень викладання державної мови, який, за деякими даними, пов'язаний з відсутністю підручників і викладачів, котрі б однаково добре володіли державною мовою і мовою відповідної національної меншини. У цьому контексті представники національних меншин висловили побажання, щоб кваліфіковані кадри, представники громади, викладали й державну мову.

Рекомендації

124. Молдова мусить вивчити ситуацію і вжити необхідних заходів для поліпшення якості викладання, у тому числі відшукати додаткові шляхи перерозподілу ресурсів.

СТАТТЯ 14 РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ

Доступність національних меншин до вивчення мов

Висновки першого моніторингу

125. У своїх перших Висновках Консультативний комітет пропонував забезпечити збалансовану відповідь на специфічні лінгвістичні потреби всіх національних меншин.

Сучасна ситуація

а) Позитивні зміни

126. Республіка Молдова продовжує докладати зусиль щодо надання особам, що належать до національних меншин, адекватних можливостей вивчати їх рідні мови¹⁴ і/чи навчатися на цих мовах. Незважаючи на те, що діти російської, української, болгарської, гагаузької національностей мають змогу вивчати рідні мови в межах програми загальноосвітньої школи, потреба в такому навчанні у кількісному вираженні залишається досить низькою (4 із 5 учнів). Діти інших національних меншин (вірмени, азербайджанці, литовці та ін.) вивчають свої рідні мови в так званих “недільних школах”. Влада продовжує підтримувати “недільні школи”, які є невід’ємною частиною системи публічної освіти і дозволяють дітям не лише вивчати рідну мову, але й отримувати інформацію з історії, культури і традицій їхніх громад.

Щодо вищої освіти, то Консультативний комітет схвалює відкриття в Гагаузії за ініціативою влади автономії Комратського державного університету та одночасного відкриття Державного університету в Тараклії за ініціативою болгарської громади та за підтримки органів районної й центральної влади і Республіки Болгарія. Втім, принаймні, на даному етапі, навчання в цих закладах провадиться російською мовою. Консультативний комітет сподівається, що з часом ці навчальні заклади зуміють підготувати кваліфікованих викладачів, котрі забезпечать навчання мовами національних меншин, хоча б з окремих предметів. Зараз підготовка таких викладачів провадиться в декількох вузах Кишинева й у відповідних регіонах. Більше того, в даній галузі наявне ефективне двостороннє співробітництво з Болгарією, Росією, Туреччиною, Україною та ін. державами.

б) Невирішені проблеми

128. Чимало національних меншин вважають, що стан справ у цій галузі є незадовільним, і висловлюють заклопотаність з приводу відсутності підручників і кваліфікованих кадрів.

129. На відміну від інших національних меншин, роми Молдови до цих пір не мають змоги вивчати рідну мову як в загальноосвітніх, так і в “недільних” школах. Заходи щодо розвою наукових досліджень і підготовки фахівців у цій галузі, до котрих нещодавно вдалася влада, мають найближчим часом забезпечити можливість такої освіти.

Рекомендації

---

¹⁴ Українську мову як предмет вивчають в 52 школах, гагаузьку мову – в 52 школах, болгарську – в 34 школах, польську – в одній, єврейські мови – в двох школах, німецьку – в одній, російська мова є обов’язковим предметом у навчальних планах загальноосвітньої школи.

130. Республіка Молдова має гарантувати доступність підручників для вивчення мов національних меншин та адекватний рівень підготовки вчителів. Особливу увагу слід приділити представникам тих національних меншин, котрі не отримують допомоги з боку споріднених держав, наприклад, ромам.

Доступність навчання мовами національних меншин

Сучасний стан

а) Позитивні зміни

131. Комітет відзначає, що в цілому влада Республіки Молдова підтримує ініціативи, пов'язані з використанням мов національних меншин, як мов навчання¹⁵. У 2003-2004 навчальному році у вісімнадцяти класах навчання провадилося українською мовою, в шести класах – болгарською мовою, у чотирьох – польською. Комітет володіє інформацією, що програми навчання мовами національних меншин розроблені для всіх ступенів навчання з 1 по ХІІ класи, підручники видані і розповсюджені поки що для 1 – ІХ класів, і зараз іде робота щодо забезпечення відповідними навчальними посібниками Х, ХІ, ХІІ класів.

б) Невирішені проблеми

132. Як на думку комітету, то використання мов національних меншин, як мов навчання, за винятком російської мови, залишається досить обмеженим, особливо на рівні дошкільної освіти, де використання мов національних меншин залишається винятковим (українська мова складає 0,06% від усіх дошкільнят у 2003-2004 навчальному році). Лише дві мови використовуються в системі початкової і середньої освіти – державна й російська.

133. Комітет вважає, що такий стан справ не відбиває реальної картини етнічного складу населення Республіки Молдова. Однак заради справедливості він констатує надто низький рівень потреби в освіті рідними мовами серед осіб, що належать до національних меншин. Хоча родини й висловлюють бажання, щоб їхні діти знали рідну мову і навчалися на ній, вони не можуть не зважати на труднощі, з якими їхні діти можуть зіткнутися в майбутньому: ресурси, термін освіти, можливість академічної освіти і наступне працевлаштування. Тому вони

---

¹⁵ Згідно з останніми даними Міністерства освіти(жовтень 2004р.) 560000 учнів відвідують школи Молдови, із них 445000 відвідують 1129 шкіл з викладанням державною мовою. У республіці 200 шкіл провадять навчання російською мовою, 3 школи – українською, 4 – болгарською та 100 двомовних шкіл здійснюють навчання молдовською і російською мовами.

частіше вибирають навчання російською чи державною мовами з вивченням рідної мови, як предмета.

Рекомендації

134. Комітет рекомендує владі вжити необхідних заходів, щоб значно збільшити обсяг викладання мовами національних меншин відповідно до наявних потреб і забезпечити його якість. Особливу увагу слід приділити розробці нових методик багатомовного навчання, щоб учителі й учні успішно справлялися зі специфічною ситуацією, яка склалася в Молдові.

СТАТТЯ 15 РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ

Інституціональне поле та консультації

Висновки першого моніторингу

135. У своїх перших Висновках Консультативний комітет рекомендував молдовській владі розширити межі переговорів і консультацій з особами, що належать до національних меншин, активніше вступати в прямий діалог з організаціями, що представляють кожну з етнічних груп.

Сучасний стан

а) позитивні зміни

136. Комітет відзначає, що Республіка Молдова продовжує представляти особам, що належать до національних меншин, сприятливі умови для участі в різних галузях громадського життя. Діяльність Департаменту міжетнічних відносин (тут і далі “Департамент”) набула позитивної оцінки з боку національних меншин. Департамент зобов’язаний бути в курсі всіх проблем, пов’язаних з національними меншинами, в коло його обов’язків входить організація зустрічей влади з представниками організацій національних меншин та окремими громадянами, розгляд і/чи передача до компетентних органів петицій громадян, прийом постраждалих та організація зустрічей з урядовими органами¹⁶. Департамент активно співпрацює з Координаційною радою у справах національних меншин.

137. Комітет також відзначає, як позитивний, той факт, що Уряд активно консультувався з представниками національних меншин під час підготовки такого важливого закону, як Закон про національну політику,

---

¹⁶ Інформація Департаменту міжетнічних відносин, Звіт за 2003 рік.

і залучав їх до обговорення конституційної реформи в Республіці Молдова.

138. Беручи до уваги спостереження Консультативного комітету, зроблені в Статті 16 перших Висновків, належить відзначити новий Закон про державне управління¹⁷, котрий відновив поділ країни на дрібніші адміністративні одиниці – райони, замінивши на середньому рівні повіти. Закон став важливим досягненням у справі захисту національних меншин, незважаючи на те, що окремі його положення суперечать інтересам місцевої автономії. Зниження граничної чисельності населення, якої вимагає Конституція для утворення села, дозволило розширити можливості участі осіб, що належать до національних меншин, у громадських справах місцевого значення.

б) Невирішені проблеми

139. Деякі представники національних меншин відзначають відсутність індивідуального підходу в процесі консультацій Координаційної ради з організаціями національних меншин під час підготовки другого Державного звіту. Вони звертають увагу на те, що, хоча більшість представників національних меншин була проінформована про його існування, остаточну версію Звіту не довели до відома зацікавлених осіб.

Рекомендації

140. Комітет рекомендує владі консультиватися з національними меншинами шляхом прямого діалогу з організаціями, котрі їх представляють.

Ефективність участі національних меншин у державних справах

Висновки першого моніторингу

141. У своїх перших Висновках Консультативний комітет рекомендував Уряду провести консультації з усіма зацікавленими сторонами і визначити шляхи активного залучення до державних справ осіб, що належать до національних меншин, особливо нечисленних груп, таких, як роми.

Сучасний стан

а) Позитивні зміни

---

¹⁷ Закон про адміністративно-територіальний поділ Республіки Молдова за № 764-XV від 27.12.2001.

142. Комітет із задоволенням відзначає, що особи, що належать до національних меншин, продовжують брати участь у громадському житті Молдови, особливо на місцевому рівні. У районах, де мешкають переважно національні меншини, вони представлені у виборчих органах, до прикладу, в Гагаузії – адміністративно-територіальному утворенні зі статусом автономії. На загальнонаціональному рівні необхідно відзначити, що чимало депутатів вищого законодавчого органу – Парламенту – є представниками національних меншин¹⁸. З цього приводу Консультативний комітет посилається на коментарі до Статті 7.

б) Невирішені проблеми

143. Комітет відзначає незначне представництво осіб, що належать до нечисленних груп національних меншин, зокрема в таких структурах, як Міністерство Юстиції та Міністерство оборони. Участь ромів у державному управлінні, як і раніше, залишається вкрай обмеженою. На місцевому рівні з ними тільки консультуються з питань, що стосуються їхніх проблем, проте не залучають їх до процесу ухвалення рішень. Представники громади ромів відсутні у виборчих органах навіть там, де вони переважають за чисельністю населення, і їх участь у адміністративних структурах порівняно обмежена. З іншого боку, треба вітати присутність представників народу ромів на політичній арені Республіки Молдова.

145. Консультативний комітет вітає суттєву активізацію діяльності неурядових організацій в громаді ромів і нещодавно створену групу, уповноважену вести переговори з владою від імені всієї громади – Переговорна група ромів (див. коментарі до Ст. 4). Консультативний комітет сподівається, що конструктивна і довготермінова співпраця з владою розвиватиметься не лише у цьому форматі, але й іншими шляхами. Комітет розуміє, що людські ресурси і логістика надто обмежені щодо меншини ромів, щоб забезпечити їх ефективну участь у державних структурах.

Рекомендації

146. Комітет вважає, що влада має консультиватися з представниками національних меншин щодо визначення шляхів подальшого збільшення ступеня їх участі у вирішенні державних справ, особливо щодо їх присутності в адміністративних структурах.

---

¹⁸ Згідно з офіційними даними Секретаріату Парламенту, із 101 члена МП 44, за їх власним визначенням, відноситься до етнічних груп

147. Центральна й місцева влада має адекватно залучати представників ромів до процесу ухвалення рішень, що стосуються проблем громади ромів. Вона має употужнити фінансову і технічну допомогу ромам, яка б відповідала їхнім сподіванням.

СТАТТЯ 18 РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ

Двосторонні угоди

Висновки першого моніторингу

148. У своїх перших Висновках Консультативний комітет вітає те, що Республіка Молдова уклала низку двосторонніх угод щодо захисту прав національних меншин, і рекомендував владі забезпечити їх виконання.

Сучасний стан

Позитивні зміни

149. Республіка Молдова виступає однією з сторін у низці двосторонніх угод щодо захисту прав національних меншин. Вона ефективно співпрацює з багатьма державами, у тому числі з Російською Федерацією, Україною, Болгарією, Туреччиною, Польщею, Ізраїлем, Білорусією і Литвою в галузі освіти, культури, ЗМІ тощо. Ці відносини були встановлені на підставі двосторонньої дружби та договорів про добросусідство, а також урядових угод з державами, які є історичною Батьківщиною осіб, що належать до національних меншин і мешкають у Молдові. Міністерства і відомства країн-партнерів також уклали галузеві угоди у цій сфері (див. також коментарі до ст. 5).

Рекомендації

150. Республіка Молдова має і надалі забезпечувати виконання двосторонніх угод в інтересах захисту прав національних меншин. Комітет вважає за необхідне створити спільні комісії, функціональним обов'язком котрих став би контроль за виконанням згаданих рішень. Надалі така форма співробітництва має розвиватися з усіма сусідніми країнами та іншими потенційними партнерами.

III. ЗАКЛЮЧНІ ВИСНОВКИ

151. Консультативний комітет вважає, що дані Заключні висновки можуть слугувати основою для рекомендацій, представлених на ухвалення Комітету Міністрів щодо Республіки Молдова.

Позитивні зміни

152. З того часу, як ухвалили перші Висновки Консультативного комітету в березні 2002 року та Резолюцію Комітету Міністрів у січні 2003 року, Республіка Молдова продовжувала приділяти увагу захисту прав національних меншин.

153. Опираючись на Закон про права осіб, що належать до національних меншин, і правовий статус їхніх організацій, 2001 року, Молдова удосконалила і розширила правові межі. Продовжуючи діалог з особами, що належать до національних меншин, у якому значну позитивну роль відіграв Департамент міжетнічних відносин, зробила практичні кроки щодо підтримки національних меншин у галузі культури й освіти. Консультації з національними меншинами відіграли свою позитивну роль у справі вирішення складних, “завислих” питань щодо змін до молдовського законодавства.

154. На час ухвалення перших Висновків певна напруженість всередині молдовського суспільства несприятливо відбивалася на міжетнічних стосунках. Як на тепер, то атмосфера в молдовському суспільстві характеризується піднесенням рівня терпимості і взаєморозуміння.

155. Перепис населення в жовтні 2004 року, безумовно, позитивно відіб’ється на моніторингу стосовно стану осіб, що належать до національних меншин, і дозволить розробити ефективну політику в цій галузі.

Невирішені проблеми

156. Проблема Придністров’я продовжує викликати серйозну заклопотаність. Конфлікт зачіпає такі важливі аспекти життя всього населення Республіки Молдова, як толерантність, міжетнічне співробітництво, стабільність, територіальна цілісність і суверенітет держави.

157. Однак, окрім придністровського конфлікту, в Молдові існують й інші невирішені проблеми. Однією з них є забезпечення гарантій,

передбачених законодавством, щодо захисту національних меншин. Труднощі полягають у відсутності належного моніторингу, адекватних ресурсів, почасти політичної волі, особливо на місцях.

158. Ужиті заходи щодо захисту й розвитку культур, мов та традицій національних меншин усе ще не відповідають сподіванням останніх.

159. Культура і традиції національних меншин ще неналежним чином відбиті в освітньому процесі навчальних закладів. До того ж, розмаїття міжкультурних зв'язків досі незадовільно висвітлюється засобами масової інформації. Більше того, ужиті заходи щодо виваженого використання мов національних меншин в освіті, ЗМІ та у відносинах з органами управління не дали очікуваних результатів, хоча й наявні позитивні зрушення у цьому напрямку. До прикладу, українська мова могла б ширше використовуватися в цих сферах.

160. Певні труднощі спостерігаються в підтримці толерантності й діалогу між етносами. Особливу стурбованість викликає ставлення молдовського суспільства, у тому числі поліції та засобів масової інформації, до ромів і нетрадиційних релігійних громад.

161. Залишає бажати кращого участь національних меншин у громадських справах. Серед державних службовців мало представників національних меншин.

162. Особливу заклопотаність викликає становище ромів. Усе ще залишаються відкритими проблеми їх рівноправ'я, захисту від дискримінації, освіти, участі в громадсько-політичному житті суспільства, ухваленні найважливіших для країни рішень.

Рекомендації

163. Додатково до заходів, що впливають з рекомендацій 1 і 11 Висновків Консультативного комітету, владі пропонується вжити також наступних заходів щодо виконання Рамкової конвенції:

- розглянути наявні недоліки щодо виконання Закону про осіб, що належать до національних меншин, і правовий статус їхніх організацій, інших законів стосовно захисту прав національних меншин і вжити заходів для забезпечення їх ефективного виконання як у центрі, так і на місцях;
- адекватно реагувати на культурні запити осіб, що належать до національних меншин;

- спрямовувати зусилля на боротьбу з дискримінацією, на пропаганду терпимості і культурного діалогу, забезпечення більш ефективного виконання законів у цій ділянці і організацію моніторингу щодо їх виконання, піднесення рівня свідомості представників органів внутрішніх справ і засобів масової інформації;
- спрямовувати зусилля на більш виважене використання мов національних меншин (української й інших) у навчальних закладах, ЗМІ й у відносинах з органами управління;
- приділити особливу увагу підвищенню якості освіти та навчання осіб, що належать до національних меншин, зокрема, викладанню державної мови;
- забезпечити видання якісних підручників мовами національних меншин, підготовку відповідних фахівців-мовників і предметників для викладання цими мовами;
- забезпечити віддзеркалення в освіті розмаїття культур народів, що населяють Республіку Молдова, і зв'язків між ними;
- подвоїти зусилля щодо законодавчого врегулювання участі національних меншин, особливо нечисленних етнічних груп, в управлінні громадськими справами і реального залучення їх до такого управління;
- приділити підвищену увагу вирішенню конкретних проблем, з якими стикаються роми в соціально-економічній сфері та освіті. Ужити дієвих заходів як у центрі, так і на місцях.